

Milliy iqtisodiyotda kichik va oʻrta biznesni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlashning nazariy asoslari

Xadicha Muxammad qizi Rustamova

Annotatsiya: Kichik va oʻrta biznesni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash iqtisodiy oʻsishning muhim omillaridan biridir. Samarali davlat siyosati orqali kichik va oʻrta biznesga moliyaviy va institutsional yordam koʻrsatish nafaqat biznesning rivojlanishiga, balki butun iqtisodiyotning barqarorligiga xizmat qiladi. Shu bois, kichik va oʻrta biznes uchun qulay biznes muhitini yaratish va innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri boʻlishi lozim. Kichik va oʻrta biznes har qanday mamlakat iqtisodiyotining asosiy tayanchlaridan biri boʻlib, ish oʻrinlarini yaratish va innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi. Shuning uchun ham davlat tomonidan kichik va oʻrta biznesni qoʻllab-quvvatlash strategik ahamiyat kasb etadi.

Kalit soʻzlar: kichik va oʻrta biznes, qulay biznes muhiti, mamlakat iqtisodiyoti, strategiya, biznesni moliyalash, iqtisodiyot, qoʻllab-quvvatlash, yordam koʻrsatish

Theoretical foundations of state support for small and medium-sized businesses in the national economy

Khadicha Muhammad kizi Rustamova

Abstract: State support for small and medium-sized businesses is one of the important factors of economic growth. Providing financial and institutional support to small and medium-sized businesses through effective state policy serves not only the development of business, but also the stability of the entire economy. Therefore, creating a favorable business environment for small and medium-sized businesses and the widespread introduction of innovative approaches should be one of the priorities of state policy. Small and medium-sized businesses are one of the main pillars of the economy of any country, playing an important role in creating jobs and developing innovations. Therefore, state support for small and medium-sized businesses is of strategic importance.

Keywords: small and medium-sized businesses, favorable business environment, strategy, business financing, economy, support, assistance, national economy

Kichik va oʻrta biznes har qanday mamlakat iqtisodiyotining asosiy tayanchlaridan biri boʻlib, u barqaror iqtisodiy oʻsishni taʼminlash, ish oʻrinlarini

yaratish va innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham davlat tomonidan kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash strategik ahamiyat kasb etadi.

Belgilangan maqsadlarga erishish uchun ilmiy tadqiqot jarayonida quyidagi vazifalar hal qilindi:

- sanoat rivojlangan mamlakatlarning zamonaviy iqtisodiyotida kichik biznesning o'rni va rolini, shu jumladan uning maxsus yangi segmenti - Internet iqtisodiyotini aniqlash;

- 20-asrning so'nggi o'n yilliklarida kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solishdagi o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatgan asosiy omillarni aniqlash;

- Yaponiya, Koreya Respublikasi va Tayvan iqtisodiyotlarida kichik biznesning asosiy xususiyatlarini hisobga olish;

- Sharqiy Osiyoning ushbu mamlakatlarida yuqori texnologiyali tarmoqlarda kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish;

- Sharqiy Osiyodagi ilmiy-texnologik parklarda kichik innovatsion biznesni rivojlantirish va ularni tartibga solish mexanizmini o'rganish.

Tadqiqot ob'ekti - davlat tomonidan tartibga solinadigan mikrotizimlar sifatida kichik biznesning o'ziga xos shakllari.

Tadqiqot mavzusi kichik biznes va yirik korporatsiyalar o'rtasidagi munosabatlardir.

Xorijiy mamlakatlarda kichik va o'rta biznes muammosi Sovet davri iqtisodchilarining ishlarida, shuningdek, zamonaviy rus mutaxassislarining bir qator nashrlarida keng yoritilgan. Mavjud ishlarda tahlil qilingan masalalar doirasi o'rganilayotgan mamlakatlar ro'yxati kabi juda kengdir. Ishning eng muhim qoidalarini shakllantirish uchun quyidagi rus iqtisodchilarining tadqiqotlari katta ahamiyatga ega edi: Avdulova A.N., Andrianova V.D., Borisov Yu.F., Bragina E.A., Buznik V.M., Dunaev E.L., Zyablyuk M.G., Lushina N., Rovenskiy A.N.A., A.N.A. , Shulus A. va boshqalar.

Ushbu maqolada kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslari, uning iqtisodiyotga ta'siri va asosiy vositalari tahlil qilinadi.

1. Kichik va o'rta biznesning iqtisodiy ahamiyati Kichik va o'rta biznes iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

- Ish o'rinlarini yaratish: kichik va o'rta biznes yangi ish o'rinlarini yaratish va bandlik darajasini oshirishda yetakchi o'rin tutadi.

- Bozor iqtisodiyotining rivojlanishi: Raqobat muhitini shakllantirib, yangi mahsulot va xizmatlar paydo bo'lishiga imkon yaratadi.

- Innovatsiyalarni rivojlantirish: Yangi texnologiyalar va g'oyalarni joriy etish orqali iqtisodiy o'sishga turtki beradi.

- Mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish: Ichki bozorni rivojlantirish va milliy mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish imkonini beradi.

2. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslari Davlat tomonidan kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash quyidagi nazariy tamoyillarga asoslanadi:

- Institutsional yondashuv: kichik va o'rta biznes uchun qulay huquqiy va institutsional muhit yaratish muhim ahamiyatga ega.

- Keynesian yondashuv: Davlat iqtisodiy faollikni rag'batlantirish uchun moliyaviy va fiskal choralar orqali kichik va o'rta biznesga ko'mak beradi.

- Stratejik rivojlanish nazariyasi: Davlat iqtisodiyotning muhim sektorlarini qo'llab-quvvatlab, kichik va o'rta biznesning barqaror o'sishiga sharoit yaratadi.

- Tadbirkorlik ekotizimini shakllantirish: Biznesning rivojlanishi uchun infratuzilma va ta'lim dasturlarini qo'llab-quvvatlash.

3. Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash vositalari Davlat kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun turli vositalardan foydalanadi:

- Moliyaviy yordam: Kreditlar, grantlar, subsidiyalar va soliq imtiyozlari orqali kichik va o'rta biznesga moliyaviy qo'llab-quvvatlash ko'rsatiladi.

- Huquqiy va institutsional muhit: Soddalashtirilgan litsenziyalash tizimi va biznes yuritish uchun qulay qonunchilik bazasi yaratiladi.

- Tadbirkorlik infratuzilmasi: Inkubatorlar, texnoparklar va biznes markazlar orqali kichik va o'rta biznesning rivojlanishiga sharoit yaratiladi.

- Tashqi savdo va eksportni rag'batlantirish: Davlat kichik biznesning xalqaro bozorga chiqishini qo'llab-quvvatlaydi.

Kichik biznes muammolariga bag'ishlangan juda katta hajmdagi ilmiy adabiyotlar, bir tomondan, ishni qiyinlashtirdi, chunki mavjud ma'lumotlarning barcha to'plami bilan tanishish zarurati tug'ildi, lekin boshqa tomondan, bu mavzuning asosiy muammolarini aniqlashga imkon berdi, bu ko'pchilik mualliflar tomonidan juda yuzaki to'xtalgan yoki umuman to'xtalmagan.

Ushbu ishning ilmiy yangiligi, birinchi navbatda, XX asrning ikkinchi yarmidagi o'xshash madaniyat, an'analar, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar va o'xshash iqtisodiy rivojlanish yo'llari bilan ko'p jihatdan birlashgan uchta Osiyo davlatining kichik innovatsion biznesini tahlil qilish uchun tanlov bilan belgilanadi. Qayd etilgan uch mamlakatda kichik innovatsion biznesni rivojlantirish va davlat tomonidan tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish tadqiqot mavzusida umumiy va xususiyni shakllantirish, muayyan qonuniyatlar, mexanizmlar, muammolar va ularni hal qilish yo'llarini aniqlash imkonini berdi.

Tahlil qilinayotgan mamlakatlarning iqtisodiy tuzilmalarida kichik innovatsion biznesni rivojlantirishning barcha muammolarini batafsil yoritib berishga da'vo

qilmasdan, dissertatsiya mahalliy iqtisod fanida tadbirkorlikning ushbu turini rivojlantirish nazariyasi va amaliyotini hamda Osiyo mamlakatlarida uni davlat tomonidan tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlarini qiyosiy, tizimli o'rganishga qaratilgan birinchi urinishdir.

Dissertatsiyaning ilmiy yangiligining o'ziga xos mazmuni, talabgorning fikricha, mavzu bo'yicha bir qator yangi natijalar va istiqbolli tadqiqot yo'nalishlarini olish bilan belgilanadi. Xususan, ishda 20-asr oxiri — 21-asr boshlarida sanoatlashgan mamlakatlarda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat siyosatidagi eng muhim o'zgarishlar, kichik biznesga birinchi navbatda bevosita yordam ko'rsatishdan kichik biznesning raqobat kurashidagi mavqeini mustahkamlash va ularning faoliyat yuritishi uchun qulay muhit yaratishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuiga o'tish bilan bog'liq eng muhim o'zgarishlar belgilangan;

- axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kichik biznesga ta'siri mexanizmlari o'rganildi, bu esa kichik biznesning internet iqtisodiyot tizimidagi o'rnini aniqlash imkonini berdi.

Kichik biznes uchun an'anaviy sanoat tarmoqlari (maishiy xizmat, savdo, qurilish, tikuvchilik, oziq-ovqat, yog'ochga ishlov berish sanoati va boshqalar) bilan bir qatorda kichik biznesda ham yuqori texnologiyali sanoat tarmoqlari faol rivojlanmoqda. Ilm-fanning rivojlanishi, bir tomondan, alohida yirik loyihalarni amalga oshirish uchun tobora muhim mablag'lar ajratishni talab qilsa, ikkinchi tomondan, muqarrar ravishda ilmiy tadqiqotlarning tobora batafsil ixtisoslashuviga olib keladi. Aynan shu holat kichik biznes sub'ektlarining ilmiy-tadqiqot va ilmiy-tadqiqot ishlari sohasida ishtirok etishining ob'ektiv asosi bo'lib, uning ilmiy-texnikaviy faoliyatining ko'lami, shakllari va xarakterini belgilab beradi. Ilmiy ishlanmalarning tor ixtisoslashuvi kichik biznesni axborot texnologiyalari, mikroelektronika, biotexnologiyalar, shuningdek, biznes xizmatlarining tegishli turlari: dasturiy ta'minot, axborotni qayta ishlash sohalariga ommaviy jalb qilinishiga yordam beradi. Garchi kichik firmalar ilmiy-tadqiqot ishlariga yirik firmalarga qaraganda ancha kam mablag' sarflasalar-da, ular shunga qaramay ko'plab muhim ixtirolar va innovatsiyalarni ishlab chiquvchilarga aylاندilar. 90-yillarda. Internet-iqtisodiyotning jadal rivojlanishi o'z tarmoqlariga ko'plab ixtisoslashtirilgan kompyuter dasturlarini ishlab chiquvchilarni, World Wide Web-ga infratuzilma xizmatlarini ko'rsatuvchi, uning doirasida u yoki bu tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi kichik va o'rta firmalarni jalb qildi.

Boshqa tomondan, davlatning iqtisodiyotga aralashuvi kontseptsiyasida sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Umuman olganda, davlatning iqtisodiy siyosati ancha "bozorga yo'naltirilgan" bo'lib bermoqda: tadbirkorlikni, raqobatni rag'batlantirish, bozor infratuzilmasini rivojlantirish, xususiy investitsiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan. Kichik biznes an'anaviy ravishda kapitalizm va bozor munosabatlarining

o'ziga xos "poydevori" sifatida qaralganligi sababli, iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning neoliberal konsepsiyasida kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash muhim o'rin tutadi. Aksariyat sanoati rivojlangan mamlakatlarda, shuningdek, ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks dasturlar amalga oshirilmoqda, bu maqsadda markaziy, mintaqaviy va mahalliy darajadagi hukumatlar huzurida maxsus tuzilmalar, ixtisoslashgan moliya-kredit tashkilotlari va boshqalar tashkil etilgan.

Kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash dasturlarida ham sifat o'zgarishi kuzatilmoqda. Asosiy maqsad kichik biznesni tashkil etish va faoliyati uchun qulay iqtisodiy muhitni yaratish: kapital bozorini rivojlantirish va kichik va o'rta biznesning moliyalashtirish manbalariga kirishini osonlashtirish, soliq tizimini soddalashtirish, davlat nazoratini kuchaytirish va kichik biznesning rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan boshqa to'siqlarni zaiflashtirishdan iborat. Asosiy e'tibor kichik biznesni yirik kompaniyalarning raqobat bosimidan himoya qilishga emas, balki raqobat kurashida ularning mavqeini mustahkamlashga qaratiladi. Texnik va texnologik jihozlar, boshqaruv va mehnat sifatini mustahkamlash, tadbirkorlarni eng keng ko'lamli masalalar bo'yicha zarur ma'lumotlar bilan ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar birinchi o'ringa chiqadi.

20-asrning oxirgi uchdan birida kichik va o'rta biznes mavqeining mustahkamlanishi, ko'laming o'sishi va faoliyat ko'laming kengayishi ularning davlat bilan munosabatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatib, iqtisodiyotning ushbu sohasiga nisbatan davlat siyosatini shakllantirishning yangi bosqichini boshlab berdi. Bu bosqich, bizningcha, bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlar hukumatlari kichik biznesni iqtisodiyotning eng zaif tarkibiy qismi sifatidagi stereotipik g'oyadan bosqichma-bosqich uzoqlashayotgani, o'zining yuksak ijtimoiy ahamiyati tufayli davlat homiyligiga muhtojligi bilan tavsiflanadi. Kichik biznesga yangicha yondashuv uning iqtisodiy o'sish, aholi bandligini ta'minlash, innovatsiyalarni yaratish va tarqatishdagi rolini e'tirof etish demakdir. Binobarin, zamonaviy sharoitda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash siyosati ushbu salohiyatdan maksimal darajada foydalanishga qaratilgan.

Hukumatlar, birinchi navbatda, yangi tadbirkorlik bo'linmalarining paydo bo'lishi va rivojlanishi uchun har tomonlama qulay muhit yaratishga intiladi. To'g'ridan-to'g'ri aralashuv va eng zaif ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash raqobatni liberallashtirish, bozor infratuzilmasini shakllantirish, xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish, moliya sektorini tartibga solish yo'li bilan ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlarga o'z o'rnini bosmoqda. Bilvosita qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari, birinchi navbatda, tadbirkorlarga zarur xizmatlar - axborot, o'quv dasturlari va boshqalarni ko'rsatish tobora ko'proq ishlab chiqilmoqda. Bunda markaziy hokimiyat emas, balki mahalliy

ma'muriyat ham muhim rol o'ynaydi. Biroq, kichik biznesni rag'batlantirish va rivojlantirish siyosatidagi e'tiborning o'zgarishi markaziy hukumat yordamidan voz kechishni anglatmaydi, bu esa, o'z navbatida, doimiy ravishda o'sib bormoqda.

Kichik biznesga nisbatan davlat siyosatining asosiy tamoyillari ko'p jihatdan uning sifat jihatidan o'zgarishi, birinchi navbatda, tabaqalanishning o'sishi bilan belgilanadi: yirik kompaniyalarning subpudratchilari, shu jumladan xalqaro, kichik innovatsion, yuqori texnologiyali firmalar, kichik eksport firmalarining rivojlanishi. Bir tomondan, bu guruhlarining ehtiyojlari va muammolari o'ziga xos xususiyatlarga ega va shuning uchun boshqacha yondashuvni talab qiladi. Boshqa tomondan, kichik korxonalarining bu guruhlari milliy iqtisodiyotni rivojlantirish uchun alohida salohiyatga ega. Shunga ko'ra, ushbu salohiyatni ro'yobga chiqarish uchun kichik biznesga nisbatan siyosatga muayyan o'zgartirishlar kiritish, uning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, kichik biznesning ushbu alohida guruhlarini rag'batlantirishga qaratilgan vositalarni ishlab chiqish zarur.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biridir. Samarali davlat siyosati orqali kichik va o'rta biznesga moliyaviy va institutsional yordam ko'rsatish nafaqat biznesning rivojlanishiga, balki butun iqtisodiyotning barqarorligiga xizmat qiladi. Shu bois, kichik va o'rta biznes uchun qulay biznes muhitini yaratish va innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Брагина Е.А. Малый бизнес в развивающихся странах на фоне глобализации. М. Мировая экономика и международные отношения. -1998.- №6. с.126-134.
2. Авдулов А.Н. Кулькин А.М. Научные и технологические парки, технополисы и регионы науки. М.; ИНИОН РАН, 1992. - 168 с.
3. Андрианов В.Д. Новые индустриальные страны Азии: приоритет наукоемкой продукции// Проблемы Дальнего Востока. 1990. - №5. - с.25-34.
4. Андрианов В.Д. "Новые индустриальные страны" в мировом капиталистическом хозяйстве. М.: Наука, 1990.
5. Белоконь Ю.Г. Открытость экономики и экономический прогресс: опыт Японии и азиатских НИС// Мировая экономика и международные отношения.- 1997.-№ 1.-е. 118-124.
6. Белокрыницкий В.А. Мелкое производство в экономике Пакистана. М.: Наука, 1972.- 162 с.

7. Блинов А. Государственная политика поддержки малого предпринимательства в странах с развитой рыночной экономикой// Маркетинг. 1995. - №№ 2-4.

8. Блинов А. Российские проблемы и зарубежный опыт. МЭМО. - 1993. - №9. с.125-129.